

DEMNIȚATEA UMANĂ ȘI VALORILE RELIGIOASE DIN PERSPECTIVĂ CREȘTINĂ

Ps. dr. Lucian RĂCILĂ

Universitatea din Craiova

Director Departamentul de Educație

Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea, Conferința Oltenia

lucian3ro@yahoo.com

Abstract: Human Demnity and Religious Values from a Christian Perspective

In a time when human dignity is violated in countless ways in countries and societies around the world - often in the name of religion – Christianity, must reaffirm this important value and, more importantly, apply it in daily life. All religions recognize human beings as fundamentally equal. Respect for human dignity is therefore another fundamental principle of all religions. With this equality comes the belief that all people deserve a basic level of respect and dignity, regardless of their background. This principle excludes discrimination against people on the grounds of race, ethnicity, ancestry, socio-economic status, gender or disability; a growing number of people believe that they also exclude discrimination based on sexual orientation. Seen positive, the principle of equal dignity requires respect for all human beings, even those with whom we disagree most profoundly or whose cultures or lifestyles seem to us the strangest. Recognizing the equal value of all is therefore essential to building a global community of integrity and peace in this age of globalization. According to the biblical revelation, God not only created human nature, but endowed it with qualities according to His image and His likeness (cf. Gen 1:26). It is the only reason for asserting that human nature has an inherent dignity.

Keywords: dignity, christianity, religious values, morality

Introducere

Demnitatea este una dintre virtuțile cu care se naște omul, „o deprindere care rămâne sub formă de dispoziție activă” (Aristotel), ce nu trebuie

lăsată să doarmă în ființa noastră, ci veșnic să fie trează, să existe acea insomnie a demnității în sufletul omului, în societatea în care trăim. Așadar, prin demnitatea umană¹ se înțelege atât felul în care ne privim noi, cât și felul în care ne tratează alții.

Deși se încetățenește odată cu filosofia dreptului, demnitatea umană nu este o descoperire strict filosofică. Filosofia nu a făcut altceva decât să proclame demnitatea ca drept inalienabil al ființei umane, mai precis să ceară recunoașterea acesteia ca drept cu care Dumnezeu ne-a înzestrat încă de la creație prin *chip și asemănare*, prin libertate. Ieremia Rusu consideră că sintagma *chip și asemănare*, cunoscută în teologie sub denumirea latină *imago Dei*, definește asemănarea omului cu Dumnezeu în structura sa: „(1) personalitatea omului cu componentele ei cognitive, afective și voliționale; (2) componentele spirituale cum ar fi moralitatea, închinarea, credința, conștiința.”²

Dacă în Imperiul Roman, termenul *dignitas* se aplica doar persoanelor de rang înalt, odată cu dezvoltarea teritorială a religiei creștine, demnitatea umană și-a conturat un profil universal. Orice om era considerat o creatură a lui Dumnezeu și, de aceea, o ființă demnă.

În filosofia modernă, problema demnității umane este strâns legată de aceea a egalității oamenilor în fața legilor divine și umane, a drepturilor omului și cetățeanului. Dar discursurile despre egalitate sunt adesea substituite cu acelea despre drepturi, cele din urmă, la rândul lor, suprapunându-se libertăților civile și politice.

Ideea drepturilor ca măsură a libertății – fie acestea drepturi *naturale* sau *drepturi ale omului* – integrată concepției raționalității sociale pune în acord demnitatea individuală a omului ca ființă rațională, pe de o parte cu semenii săi, iar pe de altă parte cu instanța autoritară și în final cu libertatea.

La nivelul tradiției creștine se regăsesc mai cu seamă principiile fraternității umane și, prin urmare ale egalității și justiției în raportarea la Dumnezeu, iar autorul renescentist Pico della Mirandola este creditat

1 See Ioan-Gheorghe Rotaru, “Plea for Human Dignity”, *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, Volume 1, Year 2016, pp. 29-43.

2 Ieremia Rusu, „The relationship Between National Unity and the *Imago Dei*”, *Conferința științifică internațională: Ideea unității naționale, libertatea de conștiință și principiile societății democratice*, București, România, 14-15 Noiembrie, 2018, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 6, Nr. 2, Editions IARSIC, Les Arcs, Franța, 2018, pp. 263-272.

drept primul care a conexas demnitatea umană cu libertatea ființei umane, precum și ideea demnității egale a ființelor umane în celebra interpretare a scopului divin al creației omului: (...) *Tu, neîngrădit de nici-un fel de opreliști, îți vei hotărî natura prin propria-ți voință în a cărei putere te-am așezat. lumii pentru ca de aici să privești mai lesne cele ce se află în lumea din jur. Nu te-am făcut nici ceresc, nici pământean, nici nemuritor, pentru ca singur să te înfățișezi în forma pe care însuși o preferi, ca și cum prin voia ta ai fi propriu-ți sculptor și plâsmuitor de cinste. Vei putea să decazi la cele de jos ce sunt lipsite de inteligență; vei putea, prin hotărârea spiritului tău, să renaști în cele de sus ce sunt divine.*³

Teologia creștină are o perspectivă unică asupra conceptului demnității umane, considerând-o consecința firească a faptului că omul este o creatură a lui Dumnezeu. „Ideea de demnitate o consideram profundă, prezentă în mintea omului”. Nefiind „o toană”, aceasta nu este nici „o răbufnire a unui orgoliu, ci o firească componentă a unei existențe oricum tulburată de spirite adânci și întunecate.”⁴

Prin urmare, ideea de om „nu are valoare dacă nu rezultă dintr-un sens ideatic, din ideea de Dumnezeu”. În acest sens, *a simți că ești om înseamnă a respira în armonie cu tot ceea ce mișcă, cu tot ceea ce este, cu adevărul, (...) este dorința de viață și de împlinire prin cer, e să crezi că ești primul slujitor al acestei lumi, al tuturor celor vii și nevii și ultimul muritor care trebuie să se înfrupte din bogățiile acestui pământ.*

René Samuel Cassin, unul dintre arhitecții Declarației Universale a Drepturilor Omului și laureat al premiului Nobel pentru Pace (1968), recunoștea deschis că ideea demnității umane și drepturile omului izvorăsc din inima Bibliei, cartea fundamentală a creștinismului. Conținutul Bibliei, în esență, afirmă valoarea vieții umane. În viziunea profeților biblici, transformarea inimii sau convertirea este condiția esențială a afirmării și susținerii demnității umane. În sensul acesta, *de-a lungul istoriei, profeții biblici reprezintă modelul unei conștiințe critice, care asigură apărarea demnității umane înaintea lui Dumnezeu.*⁵

3 G. Pico della Mirandola, *Raționamente sau 900 de teze. Despre demnitatea omului*, Traducere de Dan Negrescu, Editura Științifică, București, 1991, p.123.

4 Samuel Bâlc, „O rezolvare trinitară a dualității dintre existența umană ca și individualitate și existența umană în cadrul comunității”, *Jurnal teologic*, vol.1, București, 2002, pp. 74-85.

5 Rev. Gheorghe Popa, *The Biblical Prophets - Human Dignity Defenders*, *Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science*, nr. 5, iulie 2009, p. 190.

Analiza valorilor specifice religiei creștine

Clasificarea valorilor creștine. Pentru un creștin, a fi etic înseamnă a căuta întotdeauna să-L onoreze pe Dumnezeu în orice acțiune pe care o întreprinde. Rigiditatea și anacronismul eticii creștine o face, în ciuda percepției publicului larg, mai puțin aptă să servească nevoilor de evaluare morală în contextul exigențelor secolului al XXI-lea. Și cu toate că are o aspirație declarat universalistă, morala creștină e vădit „locală” (valabilă pentru comunitățile de creștini, e drept foarte răspândite, dar nu pentru musulmani sau hinduși).

Deși sunt multe moduri de a clasifica valorile creștine, ne vom reduce în această parte doar la trei categorii, ce se regăsesc ca *valori universale* și în celelalte religii, credințe și practici religioase:

A. Relația pe axa verticală: Om-Dumnezeu

Un aspect important al raportării la Dumnezeu, nu este doar acela de a împlini anumite ritualuri rânduite de organizațiile religioase din care fiecare individ face parte și de a participa formal la anumite activități personale sau de grup, pentru a aprofunda cunoașterea de Dumnezeu, ci, este acela de a-ți da seama de existența și de prezența Lui în viața personală, adică de a cunoaște imanența lui Dumnezeu. Dar această conștiință, această credință în implicarea lui Dumnezeu în viața umană survine pe măsură ce persoana se maturizează.

Credința poate apărea ușor la copii, și un simțământ de relație de încredere poate fi natural pentru cei mai tineri, dar o conștiință deplină în ceea ce privește existența lui Dumnezeu în general, se dezvoltă numai pe măsură ce ne maturizăm.⁶

În experiențele de teofanie ale Vechiului Testament, persoana care îl întâlnește pe Dumnezeu și devine conștientă de persoana Sa, conștientizează în general două aspecte: mai întâi, propria păcătoșenie în ciuda sacrificiilor aduse, și în al doilea rând, sfințenia extraordinară, puterea, harul și prezența lui Dumnezeu. Ambele aspecte sunt esențiale în procesul de cunoaștere de Dumnezeu.⁷ De pildă în cazul sacrificării lui Isaac „se constată că

6 Virgil Bailey I. Gillespie, *Perspective on Values*, La Sierra University Press, Riverside CA, 1993, p. 117.

7 Tudor Cosmin Ciocan, „Teologia naturii vs. Teologia naturalia” în „Analele Universității Ovidius Constanța”, Seria: Teologie, Anul VII, nr. 1 / 2009, Constanța: Ovidius University Press, p. 339-379, (ISSN 1584 – 0751);

accentul nu cade pe sacrificiul în sine sau pe ritual, ci pe relația omului cu Divinitatea.”⁸ Din acest proces rezultă în mod firesc nevoia de exprimare a cunoașterii care se realizează prin actul închinării. „Închinarea este exprimarea gândului și emoției ca răspuns la conștientizarea prezenței lui Dumnezeu în viața indivizilor sau de grup”.⁹

Discutând despre închinare în general, trebuie să știm că aceasta trebuie să fie *cinstită*, adică lipsită de formalism și prefăcătorie. Cei care se închinau cu prefăcătorie erau condamnați (Cartea lui Ieremia 7:11). Apoi închinarea trebuie să fie *ordonată*. Nu e vorba de un ritual, ci de o ordonare conform cu experiența personală a închinătorilor. De asemenea, cel care se închină este spiritual și pios, dar nu își etalează „sfințenia” în mod ostentativ. Și în sfârșit, închinarea biblică trebuie să răspundă cerințelor etice ale relației de legământ care există între Dumnezeu și om. În închinare trebuie să existe îndreptățire și dreptate.

Aspecte asemănătoare pot fi remarcate în cadrul Noului Testament. Scrierile Sfântului Apostol Pavel arată că valorile și implicațiile Evangheliei țin de o corectă *ascultare de Dumnezeu*. Perspectiva Evangheliilor susține că apartenența la împărăția lui Dumnezeu înseamnă *ucenicie*, adică a-L urma pe Iisus Hristos.

B. Relația pe axa interioară: Sinele

Una dintre primele întrebări cu care se confruntă omenirea la nivelul acesta este aceea a identității – cine sunt eu – și mai ales cine sunt eu în contextul creștin. Ce e cu mine aici și încotro mă îndrept? Aceste întrebări reflectă clar o căutare după identitate. La început mai puțin conștient, mai târziu mai clar și mai prioritar, toți copiii și tinerii și chiar adulții își caută identitatea.

În contextul descoperirii lui Dumnezeu în fața unei lumi greșite și ale cărei porniri „erau numai spre rău”, cuvântul cheie în privința aflării identității în Sfânta Scriptură este *alegerea*. Dumnezeu a ales pe Avraam, Dumnezeu a ales pe izraeliți, Dumnezeu a ales pe Estera și Ieremia, pe Sf. Apostol Pavel și pe Sf. Apostol Ioan pentru un scop precis. Filozoful grec spunea: „Cunoaște-te pe tine însuși”. Astăzi mulți creștini vor să știe

8 Teodor-Ioan Colda, „Pericopa biblică Vaiera: fundament al întâlnirii iudeo-creștine pentru un dialog despre Mântuire”, Studii de știință și cultură, Vol. IX, Nr. 3 (2013), p. 172.

9 *Ibidem*, p. 127.

cine sunt. Singurul răspuns care îi va satisface va fi o *experiență personală* a credinței.

Cercetătorul Rem B. Edwards, argumentează logic aspectul *Sine-lui Universal*, cel care aparține lui Dumnezeu și *sinele uman*, limitat din punct de vedere temporal și spațial.¹⁰

Fiecare va trebui să descopere pentru sine însuși că este special, unic, iubit și ales de Dumnezeu spre a fi un reprezentant al Său. Pentru aceasta trebuie să fim conștienți de metanarațiunea care ne reprezintă, din care facem parte în mod specific, deoarece, general vorbind, „faptul că oamenii împărtășesc aceeași natură este dovada clară că fac parte la origini din aceeași metanarațiune.”¹¹ Numai după ce ne vom cunoaște identitatea, „vom începe să ne înțelegem pe noi înșine și ne vom descoperi locul în istorie.”¹²

C. Relația pe axa orizontală: (Om-Societate)

*Epoca postmodernă a dat naștere unei noi specii de hibrid uman, omul post-modern este diferit de către orice alt tip de om ce a trăit în istoria umană, în el zace un amestec de sentimente, gânduri și idei care, deși există de la începutul omenirii, nu au fost niciodată atât de ample și exacerbate.*¹³

Deosebit de important este aspectul relației individului/actorului social cu societatea din care face parte; un aspect mult discutat, dezbătut pe larg în lucrarea de față.

„Niciun om nu e o insulă”...ci, toți oamenii sunt legați între ei prin relații de: familie, grup, națiune. Toate aceste entități sociale funcționează pe baza unor relații bine definite între indivizii care le alcătuiesc. Pe toate paginile Bibliei se afirmă importanța relației inter-umane; aceasta chiar subliniază acceptarea tuturor ființelor umane ca fiind copiii lui Dumnezeu, valoroși în ochii Săi. Trăsătura deosebită, distinctă în viețile creștinilor este dragostea, manifestată reciproc în familie, societate, etc.

10 Claremont School of Theology, <http://www.religion-online.org>.

11 Teodor-Ioan Colda, „Exodul mereu în actualitate ca simbol al recuperării demnității umane. Metanarațiunea Exodului în relație cu libertatea și moralitatea poporului lui Dumnezeu” în dr. Ioan-Gheorghe Rotaru și Ștefan Mateaș (editori), *Libertate și Moralitate: Repere ale demnității umane*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015, p. 122.

12 Virgil Bailey I. Gillespie, *op. cit.* p. 116.

13 Valentin Boboc, *Omul și societatea postmodernă*, Februarie 2010, <http://www.comuniqu.ro>.

Aceasta implică slujirea și sacrificiul de sine, generozitatea și acceptarea tuturor ființelor omenești. Chiar în acest context, se poate spune că „instrucțiunile de bază care conduc dragostea la acțiune sunt Cele Zece Porunci. Ele sunt principii veșnice, un fel de constituție pentru formarea religioasă de valori”.¹⁴

Valori religioase reprezentative în bisericile creștine istorice

Biserica Ortodoxă. *Poporul român este singurul care mărturisește o creștinătate orientală, dar care se exprimă într-o limbă romanică. Interpretat în această perspectivă, creștinismul românesc, bazat pe prezența lui Dumnezeu în om și în cosmos, a putut să facă o sinteză, cea mai originală, între cultura Orientului și cea a Occidentului. El și-a asumat raționalitatea lucidă a Occidentului pentru a o topi în spiritualitatea orientală a dragostei divine.*¹⁵

Dogma. Fundamentul spiritualității creștine ortodoxe este Sfânta Treime, mereu înțeleasă ca Treime de persoane. Această relație, dialog om – Dumnezeu, are ca scop perfecționarea creștinului, către care noi nu putem ajunge, decât cu Iisus Hristos, în Biserică, realizând virtuțile morale, dar rămânând, în același timp într-o legătură strânsă cu semenii noștri.¹⁶ Cele două sensuri spirituale ale mântuirii în ortodoxie, care se condiționează reciproc: relația verticală om – Dumnezeu și cea orizontală om – aproapele său. În sensul său vertical, existența omului credincios se concretizează prin *virtuți teologice*: credința, speranța și iubirea, iar în sensul orizontal prin *virtuțile cardinale*: înțelepciune, curajul, cumpătarea, asumate de vechiul gânditor etic grec, dar cu o semnificație nouă, îmbunătățită și cu o valoare deosebită în spiritualitatea ortodoxă.¹⁷

O credință profundă este aceea din care izvorăsc toate faptele bune, care, repetate, devin virtuți, în acest mod, spiritualitatea ortodoxă dobândește un foarte puternic aspect comunitar. Am putea exprima aceasta prin angajamentul fiecăruia pentru celălalt pe calea mântuirii. În biserică, *frăția* este trăită cu o foarte mare intensitate, astfel că umanismul

14 Virgil Bailey I. Gillespie, *op. cit.*, p. 134.

15 Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Editura Diogene, București, 1996, p. 155.

16 Cezar Machidon, *Realități și spiritualități autentice ortodoxe*, 2011, <http://foaienationala.ro>.

17 Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime—creatoarea, mântuitoarea și țința veșnică*, în *Ortodoxia*, nr. 2/1986, p. 93.

creștin ortodox aduce valorile moralei creștine, transformând fundamentul faptelor și comportamentelor zilnice, oferind o direcție și un model superior de viață și spiritualitate.

Viața monahală, a avut o importanță pregnantă în spiritualitatea ortodoxă de-a lungul veacurilor. Mănăstirile ortodoxe române au fost tot atâtea enclave ale credinței, ca mijloace de păstrare a valorilor istorice și artistice le poporului român. *Isihasmul* reprezintă o tradiție creștină ascetică din secolele IV și V. Ca manifestare spirituală și teologică, isihasmul nu se organizează decât spre secolele XIII-XIV, prin „însușirea rugăciunii lui Iisus, ca metodă de concentrare și pace interioară în care inima înțelege și se deschide spre Dumnezeu.”¹⁸

Practica isihasmului se poate întâlni la Părinții din deșert care au avut Filocalia ca izvor de inspirație și invocare, fără încetare, a numelui lui Iisus ca disciplină pentru îmbogățirea vieții interioare. *Rugăciunea* utilizată, numită fie rugăciunea inimii, fie rugăciunea curată sau rugăciunea lui Iisus.¹⁹

Evident, nu putem reduce spiritualitatea ortodoxă la aceste două aspecte: aspectul sobornicesc și monahismul, Nu putem, de exemplu, face abstracție de importanța dată *icoanelor*, bisericilor pictate atât în interior, cât și în exterior, bogăției *liturgice*, sfintelor *taine*, scrierilor *filocalice* și altor valori specifice religiei creștine ortodoxe; ori valori moral-religioase ce se regăsesc și în alte biserici, cum ar fi: dragostea față de *muncă*, *corectitudinea*, *milostenia*, *respectul* față de oameni, *familia* etc.

Biserica Catolică. Un studiu efectuat asupra tinerilor catolici din Statele Unite în privința identității catolice, relevă că aceasta depinde de *primirea împărtășaniei* (44%), de *ajutorarea săracilor* (43%), *protejarea vieții* (opoziția față de avort, eutanasiu, pedeapsa cu moartea) 35%, *participarea săptămânală la biserică* (32%), *devoțiunea față de fecioara Maria* (28%), *viețuirea în acord cu învățătura Bisericii* (25%), *închinarea la sfinți* (19%), *participarea cu regularitate la confesiune* (spovedanie), *lucrul la parohie* (organizarea de grupe de tineret, formații muzicale, grija pentru bolnavii comunității) 12%.²⁰

18 Dumitru Popescu, *op. cit.*, p. 87.

19 Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, 1995, p. 263.

20 Mark M. Gray, *Center for Applied Research in the Apostolate*, 2013

Tabelul nr. 1. Valorile ce consolidează identitatea catolică²¹

Credință
Speranță
Iubire
Familie
Compașiune
Serviciu
Adevăr
Dreptate
Iertare

Viața și demnitatea persoanei umane. Credința în caracterul sacru al vieții umane și

a demnității inerente a persoanei umane este fundamentul tuturor principiilor sociale.

Drepturile și responsabilitățile. Tradiția catolică învață că demnitatea umană poate fi protejată și o comunitate sănătoasă poate fi realizată numai în cazul în care drepturile omului sunt protejate și responsabilitățile sunt îndeplinite.

Milă pentru săraci. Învațătura catolică proclamă că un test de morală de bază este de a pune nevoile săracilor și a celor vulnerabili, pe primul.

Demnitatea muncii. Demnitatea de a muncii și drepturile fundamentale ale lucrătorilor trebuie să fie respectate.

Solidaritatea. Cultura catolică este tentată să se întoarcă spre interior, devenind indiferentă și, uneori, izolaționistă în fața responsabilităților internaționale.

Tradiția catolică. Insistă asupra faptului de a arăta respectul față de Creator prin managementul nostru de creație. Suntem chemați pentru a proteja oamenii și planeta.

Biserica Protestantă. Odată cu evoluția istorică a curentelor reformatoare, sensul termenului de protestantism a fost extins la toate acele confesiuni care, într-o formă sau alta, împărtășeau principiile formale și materiale ale reformei lui Luther, adică au acceptat, pe de o parte, teza

21 Redacted from *Sharing Catholic Social Teaching - Challenges and Directions*, Reflections of the U.S. Catholic Bishops. 1998.

potrivit căreia unicul fundament al oricărei credințe creștine o reprezintă exclusiv interpretarea *Sfintei Scripturi*, independent de orice dogmă și autoritate, și, pe de altă parte, susțin teza *mântuirii numai prin credință*, adică ideea că izvorul mântuirii provine direct de la Dumnezeu, în afara oricărui merit, fără mijlocirea preotului și fără vreo condiționare materială. Cele cinci „sola” protestante sunt²²:

Tabelul nr. 2. Cele cinci principii fundamentale protestante

Sola Gratia (mântuirea doar prin har),
Sola Fide (mântuirea numai prin credință),
Sola Scriptura (mântuirea numai prin Scriptură),
Solus Christus (numai Hristos),
Soli Deo Gloria (glorie numai Lui Dumnezeu).

Dacă la bisericile creștine analizate mai sus am regăsit anumite valori religioase de bază ca: dogma și monahismul, icoanele, dar și alte valori moral-religioase generale, protestantismul, adoptă unele dintre ele, iar altele le exclude. De exemplu, *dogma* este îmbrățișată, dar monahismul nu face parte din lista valori religioase ale acestuia; *Biblia* de asemenea reprezintă o valoare fundamentală, dar icoanele nu sunt acceptate ca valori religioase deoarece consideră că acestea calcă porunca a doua din Decalog; accentuează *rugăciunea*, ca fiind o valoare religioasă fundamentală în creștinism, dar nu este de acord cu statuetele catolice; împărtășește celelalte valori moral-religioase, sociale etc. Un studiu clasic al relației dintre cultură, dezvoltare economică și valori moral-religioase, este al lui Max Weber în eseu celebru „*Etica protestantă și spiritul capitalismului*” (1958)²³ – un studiu despre modul în care condițiile psihologice pot facilita dezvoltarea capitalismului.

În opinia sa, etica calvinistă cu accent pe pietate, determinare și zel, a condus în mare măsură la spiritul capitalismului modern care pune accentul pe raționalitate și disciplină. Weber îl citează pe Sir William Petty care atribuie succesul economic din secolul al șaptesprezecelea al Olandei

22 *Enciclopedia Wikipedia*, <http://ro.wikipedia.org>.

23 Eseul lui Max Weber a fost publicat pentru prima oară în Germania în 1904-1905.

numeroșilor protestanți din această țară care „sunt în cea mai mare parte oameni treji, care cred că munca este o datorie față de Dumnezeu.”²⁴

Influența factorului cultural este mai importantă decât se recunoaște de multe ori. Valorile reprezintă nucleul dur al unei culturi. Structurile exterioare ale unei culturi sunt apoi făcute de către ritualuri, eroi și simboluri. Atitudinile și valorile față de muncă, de producție, bogăție, față de noi informații, invenție și lucruri noi, precum și față de risc și eșec par a fi deosebit de relevante pentru creșterea economică. Probabil, aceste valori sunt active pentru toți jucătorii fie că sunt consumatori, lucrători, oameni de afaceri, funcționari sau miniștri. Valorile influențează creșterea economică, prin gradul și calitatea spiritului antreprenorial într-o societate.

În *Teoria sentimentelor morale*, Adam Smith corelează progresul bogăției materiale cu valorile morale. Este clar că pentru Smith, ordinea economică realizată prin exercițiul liber al interesului personal nu înseamnă și egalitate între indivizi. Ordinea socială este una stratificată, cu extreme între bogați și săraci. Dar pentru el, aceasta nu este o problemă. El nu „taie” vârfurile pentru a apropia media de bază. Nu, el adoptă o „poziție liberală”.²⁵ Mai întâi reiterează principiul biblic conform căruia satisfacțiile morale sunt superioare celor materiale. Din păcate cei dezavantajați sunt cei săraci căci „cei care iubesc bogăția abandonează repede calea virtuții [...]; calea bogăției și cea a virtuții sunt adesea, opuse una alteia.”²⁶

Valorile moral-religioase specifice creștinismului

În creștinism virtuțile sunt în număr de șapte: Trei virtuți teologice – *credința, nădejdea, dragostea*; patru virtuți morale – *înțelepciunea, dreptatea, curajul, cumpătarea*. Umanismul, recunoaște valori intrinseci Bibliei, pe care le consideră primordiale, în special *dragostea pentru semeni, pacea și slujirea intereselor lor*.²⁷ De asemenea, alți umaniști, se contrazic singuri față de afirmația de mai sus, atunci când consideră că: *Dacă învățăturile*

24 William Petty, apud Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, New York: Charles Scribner's Sons, 1958, p. 179.

25 Ion Pohoacă, *Doctrine economice universale. Predecesori și fondatori*, F., Gheorghe Zane, Iași, 1993, p. 89.

26 Adam Smith, *Theorie des sentiments moraux*, în Ion Pohoacă, *op. cit.*, pag. 89.

27 Carl F. H. Henry, *Etica creștină personal*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 2004, p. 323.

lui Isus, așa cum există ele, ar fi aplicate în societatea contemporană, ar urma inevitabil, anarhia și distrugerea ordinii civilizate.²⁸

Tabelul nr. 3. Valorile moral-religioase în viziunea creștină²⁹

VALORI MORAL-RELIGIOASE UNIVERSALE	VALORI SPECIFICE RELIGIEI
Valori de bază	Virtuți (valori) cardinale
Dumnezeu	Înțelepciunea
Biblia	Cumpătarea
Valori fundamentale	Tăria
Binele	Curajul
Dreptatea	
Datoria	Virtuți (valori) majore
Sinceritatea	Puritatea
Fericirea	Generozitatea
	Hărnicia
Valori teologice	Răbdarea
Iubirea / Dragostea	Bunătatea
Credința	
Speranța / Nădejdea	Virtuți (valori) morale
	Umilința
	Blândețea
	Pacea
	Mila
	Simplitatea

Virtuțile evoluează o dată cu înaintarea omului prin viață, de la naștere la mormânt, de la o dependență aproape totală de alții, la o autonomie maximă, realizată în complexitatea activităților cultural-istorice în care indivizii sunt angrenați. Iar aceste virtuți nu sunt separate, ci se presupun mereu în ceea ce năzuim ori facem cotidian. Deosebirile psihico-sociale și culturale

28 H. E. Barnes, *The Twilight of Christianity*, Vanguard Press, New York, 1929, p. 388.

29 Tabel alcătuit din perspectiva teologică a valorilor și virtuților creștine; *Encyclopedia Catholica*.

între popoare se manifestă și pe planul virtuților moral-religioase, dar acestea tind tot mai mult să se estompeze prin procesul istoric de apropiere spirituală și materială a popoarelor și a oamenilor din întreaga lume.

Valori moral-religioase în Sfânta Scriptură

Din perspectiva concepției creștine, conținutul voii lui Dumnezeu este definit de ceea ce este relevat de El Însuși în Scripturile inspirate. Înainte de căderea omului în păcat, acesta a avut nevoie de revelația supranaturală pentru a deține un anumit conținut al moralității aprobat de către Dumnezeu. Încă de la începutul vieții umane, situația etică se definea prin îndatoriri și convingeri care nu-i erau accesibile numai prin rațiunea naturală.

Dependența omului de călăuzirea și direcționarea supranaturală a crescut odată cu sacrificarea integrității sale morale și cu umbrirea intuiției morale interioare de către o voință recalcitrantă. Lui Dumnezeu I-a făcut plăcere să-Și reveleze voia prin porunci exprese, date unor oameni aleși de El, prin mijlocirea limbajului uman, care ne sunt disponibile sub forma Cuvântului scris al lui Dumnezeu.

În perioada Evului Mediu, Biserica Romano-Catolică a început să nege rolul Bibliei în definirea credinței și practicii religioase și a înlocuit etica revelată printr-o schemă a faptelor. În concepțiunea mai nouă se declară o întoarcere numai la credință, dar continuă să schițeze conținutul vieții creștine într-un mod discutabil, deoarece nu identifică voia lui Dumnezeu cu cerințele biblice în dreptul omului.³⁰

Biblia reprezintă revelația propozițională superlativă a lui Dumnezeu, cea care definește obligațiile omului, fiind tezaurul celor mai nobile idealuri ale lumii. Putem să urmărim principiile și regulile cadrului de evaluare oferit de morala creștină. Mai întâi, sunt cele zece porunci ale Vechiului Testament, care trebuie însă interpretate în spiritul Noului Testament. Totuși, Decalogul rămâne *piatra de temelie a întregii învățături morale*.³¹

A. Valorile Vechiului Testament

Tora, și-a câștigat autoritatea și prestigiul asupra vieții evreiești din cauză că era considerată învățatură revelată. Reverența lui Iisus față de Lege în

30 Carl F. H. Henry, *op. cit.*, p. 306.

31 Ioan Zăgorean, *op.cit.*, p. 34.

forma ei scrisă, reiese clar din celebra expresie „nu va trece nici o iotă sau o frântură de slovă din Lege” (Matei 5:18). El, dar și apostolii au apelat deseori la Vechiul Testament ca la niște porunci divine, cu o autoritate maximă ce izvoră din voia lui Dumnezeu. În acest mod, Biblia și-a câștigat existența în și prin convingerea că în ea este dezvăluită cerința absolută a lui Dumnezeu.

Revelația Vechiului Testament cere din start o distincție în cazul eticii revelate între obligațiile perpetue și obligațiile temporare. Unele principii sunt mari și cu caracter obligatoriu permanent, pe când altele nu sunt decât cu caracter temporar, însă ceea ce este interzis pe baza lui *Imago Dei*, prin legea naturală este întotdeauna rău. De asemenea sunt lucruri pe care Dumnezeu le poruncește și nu fac parte dintr-un tabel obligatoriu al moralității.

Diferența dintre Vechiul Testament și Noul Testament, nu este absolută, ci se măsoară în grade. Credinciosul din vechea dispensațiune a promisiunii și din perioada tipurilor profetice, a fost fără îndoială obligat față de un număr mare de porunci detaliate, care se întrețeau în rețeaua moralității permanent valabile. De asemenea, Noul Testament nu înlătură aceste principii morale, ci le continuă și le amplifică.

„Nota dominantă a religiei Vechiului Testament este ascultarea de voia declarată a lui Dumnezeu. Voia aceasta a fost prezentată în relația Legământului, care este prevăzută în zorii istoriei și care a fost clar prezentată de Moise. În ceea ce-l privește pe om, obligațiile lui sub Legământ sunt expuse în Cele Zece Porunci și în toate adăugirile la acest cod și în deducțiile din el.”³²

Tabelul nr. 4. Cele zece porunci³³

	Învățătura Iudaică	Învățătura Augustino-Luterană	Învățătura Ortodoxă	Învățătura Catolică și Luterană
Introducere	Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte și a zis	Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte și a zis „Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău.”	Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte și a zis „Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău.”	Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte și a zis:

32 W. G. D. MacLennan, *Christian Obedience*, Thomas Nelson and Sons Ltd., Londra, 1948, p. 10.

33 Enciclopedia Wikipedia, *Cele Zece Porunci*, <http://ro.wikipedia.org>.

Porunca a I-a	„Eu sunt Domnul, Dumnezeuul tău.”	„Să nu ai alți dumnezei afară de mine. Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos decât pământul. Să nu te închini înaintea lor și să nu le slujești.”	„Să nu ai alți dumnezei afară de mine.”	„Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău: să nu ai alți dumnezei afară de mine, să nu-ți faci chip cioplit ca să te închini lui.”
Porunca a II-a	„Să nu ai alți dumnezei afară de mine. Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos decât pământul. Să nu te închini înaintea lor și să nu le slujești.”	„Să nu iei în deșert Numele Domnului, Dumnezeuului tău; căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deșert Numele Lui.”	„Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos decât pământul. Să nu te închini înaintea lor și să nu le slujești.”	„Să nu spui numele Domnului Dumnezeuului tău în zadar.”
Porunca a III-a	„Să nu iei în deșert Numele Domnului, Dumnezeuului tău; căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deșert Numele Lui.”	„Adu-ți aminte de ziua de odihnă, ca s-o sfințești.”	„Să nu iei în deșert Numele Domnului, Dumnezeuului tău; căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deșert Numele Lui.”	„Adu-ți aminte să sfințești ziua Domnului.”
Porunca a IV-a	„Adu-ți aminte de ziua de odihnă, ca s-o sfințești.”	„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, pentru ca să îți se lungească zilele în țara, pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeuul tău.”	„Adu-ți aminte de ziua de odihnă, ca s-o sfințești.”	„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești mult pe pământ.”
Porunca a V-a	„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, pentru ca să îți se lungească zilele în țara, pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeuul tău.”	„Să nu ucizi.”	„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, pentru ca să îți se lungească zilele în țara, pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeuul tău.”	„Să nu ucizi.”
Porunca a VI-a	„Să nu ucizi.”	„Să nu preacurvești.”	„Să nu ucizi.”	„Să nu faci fapte necurate.”
Porunca a VII-a	„Să nu preacurvești.”	„Să nu furi.”	„Să nu preacurvești.”	„Să nu furi.”
Porunca a VIII-a	„Să nu furi.”	„Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău.”	„Să nu furi.”	„Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău.”

Porunca a IX-a	„Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău.”	„Să nu poftești casa aproapelui tău.”	„Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău.”	„Să nu poftești femeia aproapelui tău.”
Porunca a X-a	„Să nu poftești casa aproapelui tău; să nu poftești nevasta aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru care este al aproapelui tău.”	„Să nu poftești nevasta aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru, care este al aproapelui tău.”	„Să nu poftești casa aproapelui tău; să nu poftești nevasta aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru care este al aproapelui tău.”	„Să nu poftești casa aproapelui tău și nici un lucru ce este al lui.”

Decalogul / Cele zece porunci (din cuvintele grecești δεκα-deka- *zece* și λογος- logos-*cuvânt*), sunt zece reguli religioase care au o semnificație de bază în creștinism și iudaism.

Unii istorici apreciază că aspectele de morală civică conținute de Cele zece porunci iudaice au fost preluate de evrei în perioada dinaintea Exodului de la mai veche religie, anume aceea a Egiptului. Astfel, „Papirusul lui Ani” redă în capitolul 125 o serie de condiții pe care cel mort trebuie să le îndeplinească pentru a putea accede la Lumea cealaltă, condiții cu valoare morală similară.

Însa cerințele morale exprimate în Decalog apar în codurile de conduită ale multor alte religii, actuale sau dispărute. De exemplu, budismul, prin „Cele cinci precepte” (există însă și variante cuprinzând opt sau zece asemenea „Precepte”) impune un cod minimal de comportament în colectivitate foarte apropiat de cel al Decalogului. Aceste aspecte morale universal valabile corespund, de altfel, prevederilor celor mai multe legislații civice. Cercetătorii și savanții moderni, într-o măsură destul de mare, consideră că Decalogul reprezintă supremul cod etic al antichității, dar și al oricărei perioade istorice, prin prisma extrapolării.³⁴

În ambele testamente există o Lege Morală ce acționează continuu și cu caracter obligatoriu. Cele Zece Porunci nu conțin întregul conținut al ascultării creștine deoarece nu specifică nici botezul, nici Cina Domnului sau alte aspecte care sunt poruncite în mod expres de către Iisus Hristos. Psalmiștii și profeții apelează încrezători la îndatorirea revelată prin Lege și chiar Isus afirmă că El nu a venit să strice Legea, ci să o împlinească (Matei 5:17).

Legea morală, enunțată pe Muntele Sinai, conține principiile esențiale ale unei *dreptăți* care oglindește cu adevărat caracterul pur al

34 Jewish Encyclopedia, *Decalogue*, <http://jewishencyclopedia.com>.

Dumnezeului sfânt, precum și un vârf sau un punct culminant în istoria Vechiului Testament. Deși principiile erau prezente în fond până în acest moment, prin viu grai, datorită longevității umane și al intelectului bine dezvoltat în care memoria reținea toate principiile cu caracter moral și nu numai, din acest moment acestea vor fi exprimate în scris cu Degetul lui Dumnezeu și redată poporului.

Un aspect foarte interesant în privința Vechiului Testament îl reprezintă dublarea Decalogului (Ex.20:1-17 și Deut.5:6-21), unde expresiile sunt identice, dar acest lucru vine să întărească autoritatea etică a Legii morale. Deși există două table ale Legii, acestea nu divizează în mod clar poruncile, și aceasta, probabil, datorită unității lor etico-religioase interioare, care este întărită și prin legea dragostei ca rezumat al Legii. Primele patru porunci ale Decalogului fac referire la aspectul obligațiilor față de divinitate, iar următoarele șase porunci se adresează obligațiilor civile.

Primele trei porunci scot în evidență fundalul descris în istoria creației și a căderii, unde omul este el însuși unicul purtător al chipului divin (Gen.1:26) nu trebuie să producă un chip cioplit, deoarece ar amenința marele adevăr că Dumnezeu este Duh; aceasta s-ar reflecta în demnitatea omului și în cele din urmă l-ar încuraja pe omul păcătos să neglijeze imaginea umană a lui Dumnezeu în Fiul Său. De asemenea, Legea interzice cu desăvârșire adorarea altor zeități false, în locul Dumnezeului evreilor, profanarea numelui lui Dumnezeu sau deteriorarea imaginii Sale prin producerea unui chip cioplit.³⁵

Porunca a patra face apel la creațiune și la *aspectul de relație a omului cu Dumnezeu*, un timp de întâlnire al creațiunii cu Creatorul, un moment de închinare; o poruncă ce prezintă în principal implicații religioase, spirituale, dar și *aspecte sociale*: sfințirea și binecuvântarea primordială a zilei a șaptea la terminarea creației reappare ca suprema confirmare în ce privește succesiunea muncii și odihnei în viața omului, care poartă chipul Lucrătorului Divin. În același timp, porunca a patra face o trecere subtilă la următoarea poruncă ce implică aspectul familiei, prin faptul că în această zi de odihnă, omul o poate petrece împreună cu familia sa și cu Dumnezeul Său.

Fundamentele vieții de familie vin în prim plan o dată cu porunca a cincea, o poruncă ce se referă la părinți, ce implică o datorie esențială și de asemenea, prima poruncă din Decalog de care se leagă o promisiune

35 Carl F. H. Henry, *op. cit.*, p. 315.

specifică. În ce privește respectarea ei, aceasta aduce generației tinere bunăstare pe termen lung în țara pe care Dumnezeu legământului le-a dat-o. În această privință, Decalogul subscrie la corectitudinea tezei eticii sociale potrivit căreia o națiune bine organizată își are rădăcinile într-o familie puternică și bine ordonată.

Porunca a șasea, cea împotriva uciderii, se bazează și ea pe constituirea inițială a *ordinii morale*. Deoarece omul poartă într-un mod unic chipul divin, răul uciderii este implicat deja în faptul că Legea ce exprima sânge pentru sânge, proteja sanctitatea vieții umane chiar și în starea căzută a omului. A șasea poruncă, la fel ca toate celelalte, își dobândește sensul mai deplin numai când ea este perfect rezumată de legea dragostei. Astfel că, *protejarea vieții altora* precum și *protejarea propriei vieți*, reprezintă o poruncă morală, ce asigură fericirea și buna învoire între familii, oameni, națiuni.

Următoarea poruncă, cea împotriva adulterului este foarte bine conturată în Vechiul Testament și preluată în Noul Testament de către Iisus Hristos, precum și de către apostoli, arată clar aspectul căsătoriei dintre un bărbat și o femeie, ca fiind cel legitim; iar *semnificația căsătoriei este una eternă*, chiar dacă legea mozaică accepta divorțul doar în cazul infidelității dovedite al unuia dintre parteneri și atunci după ce s-au făcut mai multe încercări de a ierta pe cel greșit.

Următoarele porunci au de-a face și cu aspectul interior al omului, al dorințelor sale; acesta trebuie să fie mulțumit cu ceea ce are și să nu poftască la bunurile sau la alte aspecte ale vieții celorlalți; aceste porunci stipulează cursul exact de acțiune pentru viața umană, interval inclus implicit în marea lege a dragostei cu multe directive statutare în vederea unei vieți practice. Mai mult chiar, existau riturile și ceremoniile ce țineau de codul levitic de închinare, care nu erau permanente ca legea morală, dar erau totuși obligatorii pentru conștiințele acelor din națiunea teocratică ce se puneau în slujba divinității.³⁶ Toate aspectele civile erau adunate într-un alt set de legi numite *ceremoniale*, ce asigurau o bună conduită în societate, fiind legi juridice, civile, politice, sociale, medicale, etc.

Vechiul Testament descrie un sistem de valori și virtuți prezente în toate aspectele vieții, în timp ce poporul evreu cunoștea concepțiile greșite despre Dumnezeu ale celorlalte națiuni, în timp ce sistemul se baza pe ceva „cu totul etic”.³⁷

36 *Ibidem*, p. 317.

37 John Paterson, *The Prophets of Israel and Their Place in History*, Adam & Charles Black, Londra 1895, p.72.

Decalogul reprezintă fundamentul eticii Vechiului Testament, alături aflându-se principiile morale prezentate în Psalmi, Proverbe și Profeți; accentul psalmistului cade adesea pe principiile etice permanente care structurează întreaga istorie și viață; lucrarea profetică are o funcție dublă: în primul rând, rostea în avans cuvântul lui Dumnezeu, astfel încât cursul istoriei să fie modelat prin decizie morală, și în al doilea rând îl prevestea pe Mesia care urma să vină; Profeții proclamau voia lui Dumnezeu pentru fiecare generație, ei modelau idealurile națiunii, erau foarte buni patrioți, criticau formalismul religios și comportamentul moral.

Simbioza dintre corectitudinea etică și supraviețuirea națională nu este rostită de nimeni cu asemenea forță ca de profetul Isaia, care susține că „dacă conducătorii de la Ierusalim ar asculta și s-ar supune Dumnezeului părinților lor, atunci frumoasa lor cetate, cel puțin în perioada asiriană, ar rămâne neatinsă ca o pecete divină în Țara Sfântă.”³⁸ Astfel de profeți au fost în primul rând niște *moralști sociali*, pentru că se adresau națiunii teocratice în întregul ei și se refereau la relele sociale opresive și în același timp, ei au fost oameni morali și deosebit de practici.

Există o puternică continuitate între etica mozaică și cea nou-testamentară, ce strălucește limpede în apelul constant al lui Iisus Hristos la *Lege și Prooroci* și în tendința Sa de a folosi termenul *Lege* cu referire la totalitatea Vechiului Testament.

Importanța poruncilor morale în Vechiul Testament, valabile și pentru societatea contemporană, este evidențiată recent (2010) de către omul de cultură, Christopher Hitchens, care afirma într-un articol, astfel: „Fii dispus să renunți la orice dumnezeu sau la orice religie dacă poruncile lor contrazic oricare din cele zece porunci. Pe scurt: nu înghiți coduri morale sub formă de comprimate.”³⁹

B. Valorile Noului Testament

Predica de pe Munte. Probabil, cel mai cunoscut fapt despre Iisus Hristos, este că El a rostit Predica de pe Muntele Fericirilor. De fapt, Predica este cea mai amplă tratare a moralității și cel mai dezbătut discurs al lui Iisus Hristos.⁴⁰ Sfântul Augustin este primul care o numește *Predica de*

38 John Adams, *The Hebrew Prophets and Their Messages for Today*, T. & T. Clark, Edinburgh, 1928, p. 14.

39 Christopher H., *The New Comandments*, April 2010, <http://www.vanityfair.com>.

40 *Ibidem*, p. 321.

pe Munte și vede în ea idealul vieții creștine; reformatorii văd în ea expresia perfectă a neprihănirii divine; iar marele scriitor Tolstoi, vede în ea, făurirea unei lumi unde nu mai există răul.

Capitolul 5 din Evanghelia după Matei, începe poate nu întâmplător, cu *Fericirile*, o pericopă scurtă, dar care conține adevărata morală aproape în totalitate, o predică celebră, care a schimbat fața lumii, fiind după cum spunea Mircea Eliade „textul evanghelic cel mai cunoscut în afara lumii creștine.”⁴¹

Fericirile întotdeauna trebuie gândite în raport cu Decalogul Vechiului Testament, deoarece chiar și referința biblică „s-a spus celor din vechime”, implică o trimitere la Decalog. Această comparație a celor două mari forme de valoare, ne relevă o asimetrie deosebit de interesantă.

Immanuel Kant a remarcat că acest gen de morală se oprește la acatele externe ale omului, fără să determine suficient voința, ca raționalitate internă. El distinge între două tipuri de imperative: ipotetice și categorice.⁴² și nu doar morala lui Moise este structurată în acest fel, ci toate sistemele de morală arhaice.

Nu același lucru se poate spune și despre *Fericiri*. Acestea au o structură logică cu totul nouă. Dacă logica poruncii presupune o interdicție de care este legată o pedeapsă, *fericirea* este alcătuită din afirmarea unei *virtuți*, de care este legată o *recompensă*. Evangheliile aduc cu adevărat o vigoare morală profundă și o restaurare spirituală a omului. Legea morală a Evangheliei, reprezintă o lege a iubirii, ce poate fi *considerată desăvârșită și în alt sens, aceea de împlinire de sine prin altul, prin celălalt, împărtășită pe verticală cu Dumnezeu și pe orizontală cu societatea: numai așa se va vedea iubirea.*⁴³

Așa cum Decalogul prevede obligații ale omului față de Dumnezeu și de semenii săi, la fel și virtuțile conținute în *Fericiri* se clasifică în: *teologice* (care se referă la Dumnezeu) și *morale* (care reglementează raporturile dintre oameni). Indiferent dacă este privită ca o etică a salvării personale sau a *salvării culturale*, Predica de pe Munte a fost considerată calea de ieșire din degradarea morală a omului⁴⁴, astfel *Evanghelia*

41 Mircea Eliade, *Istoria credințelor și istoriei religioase*, volumul II, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 331.

42 Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, Traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, Ediția a III-a îngrijită de Ilie Pârvu, Editura IRI, București, 1998, p. 106.

43 *Teologia morală ortodoxă*, volumul I, Ed. Institutului B.O.R., București, 1979, p. 143.

44 Carl F. H. Henry, *op. cit.*, p. 327.

lui Hristos, devine o *Evangheliă socială*, recomandată oricărui individ sau oricărei societăți, ca o valoare plenară.

Dreptatea socială, aplanarea unui scandal prin întoarcerea și a celuilalt obraz, asigurarea că cei îndoliați sau cei ce plâng vor primi alinare, cei simpli, fără mândrie deșartă, vor fi chemați fii și fiice ale lui Dumnezeu, cei care urmăresc *pacea în familie, societate etc.*, toate aceste principii ascund *valori umane fundamentale* și drepturi care dacă ar fi respectate, societatea contemporană și implicit, individul, ar fi mult mai fericit, mai civilizat, etc.

Tablel nr. 5. Paralelism privind valorile moral-religioase în Sfânta Scriptură (VT/NT)

DECALOGUL (VT)	PREDICA DE PE MUNTE (NT)	OBSERVAȚII
„Să nu ai alți dumnezei afară de Mine.”	Matei 5:16; 6:4; 6:18; 6:9; 6:13; 6:33, etc	Această presuposiție apare constant în toată Predica de pe Munte
„Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos decât pământul. Să nu te închini înaintea lor și să nu le slujești.”	Matei 6:9 „Tată nostru care ești în ceruri” - Perfecțiunea - Faptele	Nu este reflectată la fel de explicit ca prima poruncă. Imaginea lui Dumnezeu e foarte importantă ca să încerce omul să îi facă o reprezentare.
„Să nu iei în deșert Numele Domnului, Dumnezeului tău; căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deșert Numele Lui.”	Matei 6:7; 6:9 - Jurăminte (ușuratic, ambigue, etc) - Vanitate, falsitate, etc - Repetarea în van a unor formule în rugăciune	Îndemnul de a sfinți numele lui Dumnezeu, are în vedere și sfințirea omului.
„Adu-ți aminte de ziua de odihnă, ca s-o sfințești.”	Matei 5:17 - Odihnă și închinare - Conservarea și păstrarea vieții - Binele omului	Scopul Sabatului = bunăstarea omului și un instrument al domniei spirituale a lui Dumnezeu în viața omului.
„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, pentru ca să îți se lungească zilele în țara, pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău.”	Matei 6:9; 7:9 - Denumirea de Tată pentru Dumnezeu - Grija pentru generația tânără - Autoritate/ ascultare	În mai multe părți din Evanghelia după Matei, Iisus justifică respectarea acestei porunci.
„Să nu ucizi.”	- A lua viața cuiva - Mânia – o formă de crimă - Intenția de a face rău interioară/exterioră - Uciderea cu vorba	Este analizată foarte pe larg de către Iisus.

„Să nu preacurvești.”	Matei 5:28 - Valoarea căsătoriei monogame (familiei) - Adulterul este condamnat - Divorțul/ infidelitate, adulter - Chiar și privirea insistentă= viol	Chiar și dorințele secrete neexprimate trebuie controlate. Căsătoria este pentru totdeauna, nu există căsătorie de probă.
„Să nu furi.”	Matei 6:19 - Violență, înșelăciune - Utilizare egoistă a proprietății altcuiva - Posesiuni pământești/ comori cerești	Respectarea proprietății semenului nostru
„Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău.”	Matei 5:22 - Minciuna/Adevărul - Interzicerea insultelor - Judecarea altora - Exagerarea greșelilor semenilor - Distorsiunea adevărului=mărturie falsă	Nu este regăsit pasajul în mod explicit
„Să nu poțfești casa aproapelui tău; să nu poțfești nevasta aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru care este al aproapelui tău.”	Matei 5:3; 6:25 - Sărăcii sunt binecuvântați - Posesiunile=rădăcina tuturor relelor - Lăcomia	Nici această poruncă nu este explicit tratată

Predica de pe Munte nu se ocupă de relațiile oficiale din sfera socială mai largă și nu se referă explicit la problema războiului sau a jurămintelor publice. De asemenea, nu prezintă neapărat o etică a indivizilor față de îndatoririle individuale sau față de comunitate și stat, nici una a relațiilor oficiale impuse oamenilor de stat și de alte organisme sociale, ci ea este un ghid pentru relațiile imediate, de la persoană la persoană, cu aproapele.⁴⁵

Predica lui Hristos, dă eticii o articulație individualistă – tratând relațiile mele cu persoana de lângă mine, și nu problema mai largă a datoriei mele față de grupările sociale din ordinea economică și politică. *Diferența dintre Vechiul Testament și Noul Testament nu este una absolută, ci aceasta se măsoară în grade.*⁴⁶ Virtuțile biblice nu trebuie identificate superficial cu virtuțile altor sisteme culturale, deși acestea pot părea foarte asemănătoare. Importantă este sursa de unde izvorăsc acestea, precum și motivațiile care stau în spatele acțiunilor ce izvorăsc din respectivele valori.

45 *Ibidem*, p. 372.

46 Carl F. H. Henry, *op. cit.*, p. 310.

Concluzii

Creștinismul are rolul important și special de a prezenta în mod pozitiv valorile sale, pentru că indivizii sunt mult mai interesați să se confrunte personal cu valorile decât să fie îngrădiți de niște reguli restrictive.

De asemenea, înțelegerea valorilor creștine este importantă pentru că atunci când sunt înțelese, ele ne extind dincolo de limitele pe care le avem în prezent. Viața de credință, creștinismul în general, implică o continuă transformare. Sf. Apostol Pavel spunea: „*Alerg spre țintă*”⁴⁷. Scopul educației este acela de a transforma pe om, pentru ca în el să fie restabilit chipul lui Dumnezeu. În momentul în care începem să discutăm și să ne confruntăm cu convingerile noastre, suntem confrunțați cu implicațiile lor, ceea ce face să fim mult mai deschiși și mai dispuși să trecem la acțiune. Din moment ce noi suntem cei care luăm decizia respectivă, vom fi mult mai dispuși să o și aducem la îndeplinire.

Valorile nu sunt primite în mod pasiv, transmiterea acestora fiind un proces care implică posibilitatea de a alege între *alternative reale*, după ce s-au luat în considerare consecințele fiecărei opțiuni. Urmează apoi păstrarea și prețuirea a ceea ce s-a ales, urmată de exprimarea publică a alegerii, acționând conform alegerii și repetând acțiunea până când aceasta devine un mod de viață.⁴⁸ Valorile sunt în principal transmise prin *modelare*.

„Învățarea eficientă nu se desfășoară într-un cadru formal de învățare, ci atunci când oamenii ajung să-și cunoască liderii și să-i imite. Exemplul este cel mai mare dar pe care ți-1 poate oferi cineva.”⁴⁹ Un alt aspect pentru care relația dintre oameni este importantă, este faptul că relațiile au un loc crucial în lucrarea cu omul și implicit cu societatea. Toți oamenii simt nevoia ca *mentorii* lor să le acorde timp și atenție; nu vor ști niciodată ce este dragostea dacă aceasta nu le este arătată în mod practic.

Morala creștină reprezintă o teorie etică pluralistă, de tipul poruncilor divine, fundamentată dogmatic. Doctrina reprezintă rădăcina moralei căci aceasta se ocupă cu învățăturile despre Dumnezeu și faptele sale, iar „morala” privește către învățăturile revelate, după care creștinul

47 Cornilescu Dumitru, *Sfânta Scriptură*, Asociația Biblică Română „Casa Bibliei”, 2010, Filipeni 3:14.

48 Virgil Bailey I. Gillespie, *Perspective on Values*, La Sierra University Press, Riverside CA, 1993, p. 49.

49 Jim Burns, *Ca lutul în mâinile olarului*, Misiunea Creștină Noua Speranță, Timișoara, 1996, p. 15.

trebuie să-și conducă existența. Fundamentul moral al creștinismului e Sfânta Scriptură.⁵⁰

Mai mult, „etica creștină pune de asemenea accent pe aspectul răscumpărării ființei umane, a redobândirii omului din contextul unei umanități decăzute, alterate de păcat. De fapt etica lui Dumnezeu revelată în Scriptură este răscumpărătoare.”⁵¹

Rigurozitatea etică creștină reprezintă un absolut în care binele ultim devine „expresia voinței divine descoperite în legile morale.”⁵² Teologul creștin, privește corectitudinea morală prin ceea ce este „poruncit de Dumnezeu.” Aceasta ridică o problemă: apare aici o versiune a așa-zisei „erori naturaliste.”

Atunci când Dumnezeu ne poruncește să nu mințim pentru că aceasta e corect, atunci înseamnă că există un standard al corectitudinii care este cel mai înalt principiu al moralității”, legea morală naturală fiind sădită în om și fiind o realitate de necontestat. Cercetători, filosofi, analiști, au identificat mereu dificultăți în fundamentarea moralei creștine.⁵³

Demnitatea începe cu respectul pentru ceilalți, cu acceptarea faptului că nu toți oamenii trebuie să adere la crezul unuia singur, cu o căutare profundă de a înțelege sensul vieții. „Păstrez ceva din demnitatea ierbii, care refuză să crească pe drumuri”, scria poetul Valeriu Butulescu, surprinzând astfel chintesența demnității umane. Ea se naște la congruența dintre morală, politică, drept și dorința după o societate mai bună sau poate chiar cea mai bună.

Preceptele morale se descompun din *Tora*, din planul teleologic etern al lui Dumnezeu, valabil atât pentru creaturile raționale cât și pentru cele iraționale (fizice). Aceasta este sădită în om, privit ca voință liberă, fiind universală și neschimbătoare. Se poate spune că reprezentarea bazei Legii morale și în același timp o formă generală a oricăror legi concrete, pozitive, promulgate în orice perioadă de către autoritatea îndreptățită, ar putea fi această sintagmă: „Fă binele și evită răul.”⁵⁴

50 Ioan Zăgrean, *Morala creștină*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 1985, p. 17.

51 Teodor-Ioan Colda, „Ce argumentează mai bine în favoarea drepturilor omului: etica postmodernă sau etica creștină? Un răspuns bazat pe Epistola Apostolului Pavel către Romani 1.18-32” în dr. Ioan-Gheorghe Rotaru, dr. Nelu Burcea, lect. univ. dr. Samuel Bălc (coordonatori), *Libertate și Credință între actualitate și necesitate*, Editura Universitară, București, 2012, p. 109.

52 Ioan Zăgrean, *op. cit.*, p. 15.

53 J. Rachels, *Introducere în etică*, capitolul 4, Editura Punct, București, 2000, p. 29.

54 I. Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 268.

Legea divină se regăsește în legea Vechiului Testament (Decalogul)⁵⁵ și în legea Noului Testament (*Fericirile, sfaturile evanghelice, exemplele și parabolele*). Legea omenească e dată de Biserică (legea bisericească) sau de stat (legea civilă). În concepția creștină, ambele își au originea în Dumnezeu, pe când etica creștină se poate interpreta drept un tipar teoretic al *moralității comune*, iar dacă facem abstracție de opiniile de fundamentare teologică putem privi morala creștină ca pe un *cadru de evaluare morală* asemănător cu acela furnizat de principiismul bio-etic, dar valabil pentru societate în ansamblul ei.

Preceptele și pildele din Evanghelii pot fi privite ca elementele de bază ale *moralității comune creștine*, acceptate prin istorie, adică tocmai acea colecție de norme pe care le împărtășesc toate persoanele cu seriozitate morală de care ne vorbește principiismul, norme care leagă între ele orice persoană și orice loc; și funcționează ca o călăuză a moralei personale și sociale.⁵⁶

Demnitatea umană nu înseamnă libertate și control asupra propriei vieți, ci mai degrabă atitudinea omului în fața pierderii acestora. „Demnitatea se manifestă, de regulă, pe un fundal de precaritate, de criză. S-ar zice că e un corelativ al nefericirii.”⁵⁷

La final, putem spune că, „demnitatea e o bucurie pentru că trăirea umană poate deveni împlinirea unei conduite morale, creștine”, iar împlinirea înseamnă „să dăruiești din resursele tale dragostea și rugăciunea celor ce sunt, ce vor fi în lumea aceasta trăind sau visând, „să cunoști, să simți pulsul divin în lume, în tine însuși.”⁵⁸

Personal, consider că demnitatea umană reprezintă o expresie a libertății spiritului, precum și a libertății sociale, politice, legată de emanciparea individului și de statutul de cetățean, o libertate dată și nu construită, regăsindu-se dincolo de conștiința libertății interioare – în conștiința legii morale a cărei întemeiere este transcendentă. Singuri ne încălcăm dreptul divin la demnitate când îl nedreptățim pe aproapele nostru, când suntem indiferenți la injustițiile din societate sau când nu

55 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Natura și scopul Legii Morale a celor sfinte Zece Porunci”, *Păstorul ortodox*, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2015, pp. 318-322.

56 James F. Childress, *Principles of Biomedical Ethics*, Fifth Edition, Oxford University Press, 2001, p. 3.

57 Andrei Pleșu, *Câteva note despre demnitate*, *Dilema veche*, nr. 290, 3 sept. 2009

58 Traian Calistru, *Despre demnitate*, în: *CreștinOrtodox.ro*, <http://www.crestinortodox.ro/religie/despre-demnitate-123779.html>.

respectăm poruncile divine ale Vechiului și Noului Testament. În asenă-timentul profesorului Nicolae Stan, închei, afirmând că oricâte demni-tăți am avea, ține de demnitatea omului să se smerim în fața măreției lui Dumnezeu⁵⁹ și să căutăm *Adevărul* din care derivă mântuirea, *pentru regăsirea demnității dintâi*.

Bibliografie

- ✦ Adams, John, *The Hebrew Prophets and Their Messages for Today*, T. & T. Clark, Edinburgh, 1928.
- ✦ Bailey, Virgil I. Gillespie, *Perspective on Values*, La Sierra University Press, Riverside CA, 1993.
- ✦ Barnes, H. E., *The Twilight of Christianity*, Vanguard Press, New York, 1929.
- ✦ Bâlc, SamuieI, „O rezolvare trinitară a dualității dintre existența umană ca și individualitate și existența umană în cadrul comunității”, *Jurnal teologic*, vol.1, București, 2002.
- ✦ Boboc, Valentin, *Omul și societatea postmodernă*, Februarie 2010, <http://www.comuniqué.ro>
- ✦ Burns, Jim, *Ca lutul în mâinile olarului*, Misiunea Creștină Noua Speranță, Timișoara, 1996.
- ✦ Childress, James F., *Principles of Biomedical Ethics*, Fifth Edition, Oxford University Press, 2001.
- ✦ Colda, Teodor-Ioan, „Pericopa biblică Vaiera: fundament al întâlnirii iudeo-creștine pentru un dialog despre Mântuire”, *Studii de știință și cultură*, Vol. IX, Nr. 3 (2013).
- ✦ Colda, Teodor-Ioan, „Exodul mereu în actualitate ca simbol al recuperării demnității umane. Metanarațiunea Exodului în relație cu libertatea și moralitatea poporului lui Dumnezeu” în dr. Ioan-Gheorghe Rotaru și Ștefan Mateaș (editori), *Libertate și Moralitate: Repere ale demnității umane*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015.
- ✦ Cornilescu, Dumitru, *Sfânta Scriptură*, Asociația Biblică Română „Casa Bibliei”, 2010.
- ✦ Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și istoriei religioase*, volumul II, Editura Polirom, Iași, 2011.
- ✦ Ciocan, Tudor Cosmin, „Teologia naturii vs. Teologia naturalia” în „*Analele Universității Ovidius Constanța*”, Seria: Teologie, Anul VII, nr. 1 / 2009, Constanța: Ovidius University Press, pp. 339-379.

⁵⁹ Nicolae Răzvan Stan (editor), *Demnitatea și libertatea persoanei umane: Abordare interdisciplinară*, Editura Universitaria, Editura Mitropoliei Craiovei, 2016, pp. 460–471.

- ✦ Gray, Mark M., *Center for Applied Research in the Apostolate*, 2013.
- ✦ Henry, Carl F. H., *Etica creștină personal*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2004.
- ✦ Kant, I., *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Humanitas, București, 2007.
- ✦ Kant, Immanuel, *Critica rațiunii pure*, Traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, Ediția a III-a îngrijită de Ilie Pârvu, Editura IRI, București, 1998.
- ✦ MacLennan, W. G. D., *Christian Obedience*, Thomas Nelson and Sons Ltd., Londra, 1948.
- ✦ Paterson, John, *The Prophets of Israel and Their Place in History*, Adam & Charles Black, Londra 1895.
- ✦ Petty, William, apud Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, New York: Charles Scribner's Sons, 1958.
- ✦ Pico, della Mirandola, *Raționamente sau 900 de teze. Despre demnitatea omului*, Traducere de Dan Negrescu, Editura Științifică, București, 1991.
- ✦ Plămădeală, Antonie, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, București, 1995.
- ✦ Pleșu, Andrei, „Câteva note despre demnitate”, *Dilema veche*, nr. 290, 3 septembrie 2009.
- ✦ Pohoacă Ion, *Doctrina economice universale. Predecesori și fondatori*, Fundația „Gheorghe Zane”, Iași, 1993.
- ✦ Popa, Gheorghe, *The Biblical Prophets - Human Dignity Defenders*, Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science, nr. 5, iulie 2009.
- ✦ Popescu, Dumitru, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Editura Diogene, București, 1996.
- ✦ Rachels, J., *Introducere în etică*, capitolul 4, Editura Punct, București, 2000.
- ✦ *Sharing Catholic Social Teaching - Challenges and Directions*, Reflections of the U.S. Catholic Bishops. 1998.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, 'Plea for Human Dignity', in *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, pp. 29-43.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, "Natura și scopul Legii Morale a celor sfinte Zece Porunci", *Păstorul ortodox*, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2015.

- ✦ Rusu, Ieremia, "The relationship Between National Unity and the *Imago Dei*", *Conferința științifică internațională: Ideea unității naționale, libertatea de conștiință și principiile societății democratice*, București, România, 14-15 Noiembrie, 2018, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 6, Nr. 2, Editions IARSIC, Les Arcs, Franța, 2018, pp. 263-272.
- ✦ Stan, Nicolae Răzvan, *Demnitatea și libertatea persoanei umane: Abordare interdisciplinară*, Editura Universitaria, Editura Mitropoliei Craiovei, 2016.
- ✦ Stăniloae, Dumitru, Sfânta Treime—creatoarea, mântuitoarea și ținta veșnică, în *Ortodoxia*, nr. 2/1986.
- ✦ *Teologia morală ortodoxă*, volumul I, Editura Institutului B.O.R., București, 1979.
- ✦ Zăgrean, Ioan, *Morala creștină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 1985.

Dicționare și Enciclopedii

- ✦ *Encyclopedia Catholica*
- ✦ Jewish Encyclopedia, *Decalogue*, <http://jewishencyclopedia.com>
- ✦ National Geographic, *Family Reference Atlas of the World*, Third Edition, National Geographic Society, Washington, 2010

Pagini web

- ✦ Calistru Traian, „Despre demnitate”, în: *CreștinOrtodox.ro*, <http://www.crestinortodox.ro/religie/despre-demnitate-123779.html>
- ✦ Claremont School of Theology, <http://www.religion-online.org>
- ✦ Hitchens Christopher, *The New Comandments*, April 2010, <http://www.vanityfair.com>
- ✦ Machidon Cezar, *Realități și spiritualități autentice ortodoxe*, 2011, <http://foaienationala.ro>
- ✦ Major Religions of the World Ranked by Number of Adherents, <http://www.adherents.com>